

ПСКОВСЬКІ УПИРІ-ДЕСАНТНИКИ ТА «ВЕЛИКА РОСІЙСЬКА КУЛЬТУРА»

Багато говорилося про те, як російські військові, які в школі нібито читали російських класиків, які навчали уваги до «маленької людини», пішли вбивати та гвалтувати громадянських в Україні. Виявилось, що так звана «велика російська культура» не навчила їх не красти, не вбивати, не чинити перелюб, а також випорожнюватися в унітаз.

Видання «Новая газета. Европа» опублікувало текст українського журналіста Юрія Макарова про зв'язок Льва Толстого та військового насильства.

У Києві точаться спекотні суперечки щодо зміни назви однієї з центральних площ – площі Льва Толстого, а також однойменної прилеглої вулиці та станції метро. Щодо самого перейменування майже консенсус, зараз взагалі все російське перейменовують, сперечаються в основному, на честь кого назвати. Найоригінальніша пропозиція: «Площа Стівена Кінга». Крім жаків, той написав видатну «Втечу із Шоушенка» (до речі, парафраз толстовського «Кавказького бранця») і з перших днів війни за Україну.

Український стихійний порив cancel culture – ніяке не темрява, що б там не говорили Лозниця і Шендерович, це прояв адекватності в культурному зіткненні, що відбулося за фактом. Солдати російської армії, можливо, Толстого і читали, але пояснили, що вони несуть світло істини бурсурманам, і несуть його від імені Толстого, Пушкіна і Чайковського. Така діалектика. Чи винен Толстой? Той самий, який написав: «Фонтан був загажений, мабуть навмисне, так що води не можна було брати з нього. Також була загажена і мечеть, і мулла з муталімами очищав її. Старі господари зібралися на площі і, сидячи навпочіпки, обговорювали своє становище».

Про ненависть до росіян ніхто й не говорив. Почуття, яке відчували всі чеченці від малого до великого, було сильнішим за ненависть. Це була не ненависть, а невизнання цих російських собак людьми і таке огида, бридкість і здивування перед безглуздою жорстокістю цих істот, що бажання винищення їх, як бажання винищення шурів, отруйних павуків і вовків, було таким самим природним почуттям, як самозбереження». Ви цей текст, напевно, читали багато разів. Сьогодні, не будьте сумніву, Льва Миколайовича залучили б за статтею КК РФ 207.3 «Публічне поширення свідомо неправдивої інформації про використання Збройних сил Російської Федерації». І тим не менш.

Толстой – одне із найбільш антивоєнних письменників, попри розмаїття батальних сцен у його книгах. Він ніяк не може відповідати за те, що нащадки-дурні (у тому числі один прямий) підняли його на щит з неналежними намірами. Чи таки?.. Мені дуже боляче. Більшу частину свого довгого життя я провів з «Війною і миром», «Анною Кареніною», як і з «Мідним вершником», «Дворянським гніздом», «Братами Карамазовими», вони частина мене. Але зараз зняти за звичкою з полиці том і пробігти улюблені сторінки ... немислимо, болісно, неможливо. Можливо ще відпустити. Якщо встигну. Але прямо зараз хочеться всі нагадування виморяти. Нічого, мабуть, залишаться Стендаль і Фолкнер, та й наші власні, українські, досі не уважно прочитані.

Так і чую: від Толстого відмовлятися? Та ви там і справді нацисти! Тут, відчуваю, доведеться пояснити, якщо хтось готовий слухати.

Україна – не та країна, де щось забороняють, навіть пря-

мо зараз. У книгарнях, як і бібліотеках, вся російська класика є без вилучення, видана і в Росії, і в нас.

У кабельних мережах – радянське та російське кіно, крім хіба що найсвіжішого. Кінотеатри, вибачте, не працюють. У театрах, звісно, російський репертуар зав'яз, було дивно. Ну і інтернет на допомогу, домен .ru, звичайно, перекрили, але на те є VPN. Загалом, духовна спрага цілком підлягає вгамуванню в приватному порядку, ось тільки... Йдеться навіть не про те, що нас вбивають іменем Толстого, і спробуй від цього відволіктися, коли прилітає півтонни вибухівки в квартал по сусідству. А річ у тому, що Російська Культура, коли до неї припадаєш, зокрема література, саме Толстой у цій ситуації розмовляють особливо нестерпно повчально. Вони повчають, проповідують. Так що тут не низький порив плюнути на постамент, а небажання вислуховувати уроки моралі.

Адже Толстой до неможливості ідеологічний. Замість просто любити, він вчить любити. Так що цінує і з таким захопленням описує моменти раптового розуміння як прозріння (як у П'єра з Наталкою, як раптом у Левіна з Ганною або вгадування за літерами з Кіті), він сам принципово відмовляється розуміти будь-кого. І лише приписує іншим свої власні фанатерії, які дуже шанує. Наприклад, щодо первісної трансцендентності душі, нібито властивої мужику, хоча насправді він лише перебуває на стадії свідомості. Цей феномен станом на другу половину XIX століття – цілком собі аномалія, запізнення розвитку, а для нього предмет захоплення. Навумничав.

Тургенєв пише Анненкову: «Ось людина! з чудовими ногами неодмінно хоче ходити на голові». Але Тургенєв зі своїми «Записками мисливця» сам добрий, маючи дві тисячі душ кріпаків. Хор та Калинич, розумієш! Усі вони, починаючи з Пушкіна, народом милувалися, його оспівували, потім закликали щось робити народу, але самі примудрилися зробити ні чорта. Один Толстой почав, була, корисна справа – Яснополянську школу. Я в дитинстві читав його повчальні розповіді, гадаю, він був непоганим педагогом, але ненадовго ж його вистачило. Школа існувала три роки, і то вчитель відволікався – їхав то до Німеччини знайомитися із передовим досвідом, то на кумис лікувати слабкі легені. Зрештою закинув і віддався писанню «Війни та миру». Дякую звичайно.

У Росії її на 1917 рік грамотними були, за оцінками, чи то 27, чи 56 відсотків, сам собою розкид багато про що говорить. То чого б їм не палити садиби?!

Ось ви послухайте графа Льва Миколайовича: «Вносячи в середу народу грамотність, ми повинні були сприяти, допомагати народу висловити його внутрішню сутність, сказати своє слово, і ми мали прислухатися до цього слова, а не вносити в народ щось своє». Адже правда, на фіга вносити, адже він богоносець, а також носій трансцендентності. Землю віддати йому було слабо, а прислухатися будь ласка. Так ці дві особи, як у Януса, і існували в російській культурі аж досі. Проклята культура рабів, що залобувалися рабами, і інфернальна культура рабів. Були проміжні форми. Скажімо, «соцреалізм» першої половини XX століття або література «деревників» другої половини – багато в чому вправі другої особи Януса, яка прикидалася першою.

Культ Великого Російського Народу після 1917 року дещо видозмінився, але саме *видо* змінився: з'явився поділ на вищу касту – пролетаріат, мешканців робітничої слобідки,

тих самих носіїв общинної свідомості, лише трохи емансипованих; другу за привілейованістю – селяни, незаймані у своїй первісності кріпаки (крім тих, що намагалися встигати за часом, ставати господарями та суб'єктами, тих просто фізично вичистили); ну і третій стан – службовців і приписану до них інтелігенцію, офіційно не зовсім повноцінних, крім номенклатури, звичайно.

Народ навчили читати-писати, йому забезпечили деякі соціальні ліфти, але загалом продовжували дурити голову, а якщо щось чудове і намагалися прищепити (людина-людина друг, товариш і брат, пролетарський інтернаціоналізм тощо), то так лицемірно, що протиріччя з прозою життя давало стабільно той самий результат, який давав декалог у попередні століття. Ну а сьогодні вдавати нема потреби, є «блатняк» та АУЄ, моральний кодекс будівельника тоталітаризму.

Тут буде ще одна цитата, теж загальновідома, вибачте. *«Я думаю, що російському народу виключно – так само виключно, як англійцю почуття гумору – властиве почуття особливої жорстокості, холоднокривної і як би відчуває межі людського терпіння до болю, що ніби вивчає чіпкість, стійкість життя. У російській жорстокості відчувається диявольська витонченість, у ній є щось тонке, вишукане. Цю властивість навряд чи можна пояснити словами психоз, садизм, словами, які, по суті, взагалі нічого не пояснюють. (...) Якби факти жорстокості були виразом збоченої психології одиниць, – про них можна було не говорити, у цьому випадку вони є матеріалом психіатра, а не побутописачем. Але я маю на увазі лише колективні забави муками людини. (...) Роздягнувши полоненого офіцера донага, здирали з плечей його шматки шкіри, у формі погонів, а на місце зірочок вбивали цвяхи; здирали шкіру лініями портуней і лампасів – ця операція називалася «одягнути формою». Вона, безперечно, вимагала чимало часу та великого мистецтва. (...) Але – де ж – нарешті – той добродушний, вдумливий російський селянин, невтомний шукач правди і справедливості, про який так переконливо та гарно розповідала світові російська література XIX століття? У юності моєї я посилено шукав таку людину по селах Росії і – не знайшов її».*

М. Горький. Про російське селянство. Берлін, 1922.

Індивідуальна поведінка вихідців з пекла що на революцію, що на Другу світову, що у наступних війнах аж до української не змінилося ніяк. Як у Громадянську здирали шкіру та вбивали в плечі цвяхи (свідчення мого власного діда, дивом врятувався), так і зараз під Харковом здирають, задокументовано. Ось де в якому відділі колективного мозку це зберігалось сто років? Та там же, де й попередні тисячоліття.

Сьогодні проповідь Толстого оговтається – прямий заклик почати розуміти псковського десантника. Якщо ти звертаєшся до літератури, щоб не побалувати себе під лампою, з чайком, а зрозуміти! – Тоді підхід інший. Запитуй себе, хто з твоїх улюблених класиків як би відреагував на сьогоднішні події? Пушкін – зрозуміло: «це суперечка слов'ян між собою». Достоевський ще зрозуміліше: «Геок-тепе взятий» (з «Щоденника письменника», поцікавтеся).

Тургенев – «...Якщо я про щось зараз жалкую, то лише про те, що я не вибрав для себе військового поприща, – може, – мені вдалося б пролити свою кров, захищаючи батьківщину». Теж зрозуміло, моя країна, права вона чи ні. Я не засуджую, я розмірковую.

Чехов – ось він точно не злився б у захваті: «...Адже наша перемога означала б зміцнення самодержавства, зміцнення того гніту, в якому ми задихаємося» (це про російсько-японську). Тому що він якраз добре знав ціну народу («В яру», нагадує), можливо, ще й тому, що був «з низів», та й почасти збоку («я хохол»).

Намагаюся знайти, хто б ще зрозумів. Салтиков-Шчедрін? Ймовірно. Платонов? Напевно. Шаламов? Сто відсотків. Хто ще? Блок останніх місяців? «Ковзали ми шляхом трамвайним».

Знову ж таки про Толстого. Цього разу прочитаю пильного Дмитра Бикова:

«Для Толстого ключова думка – це думка про втрату власної особистості. Особа повинна розмитися. Втрата меж особистості – це те, чого треба прагнути, бо це перемога над смертю. Вмирає кінцева, смертна особистість, а душа, коли вона перетинає свої межі, перетікає в сусідню краплину, ось вона і набуває свободи і безсмертя. (...) Перемогти смерть можна одним чином: позбавившись особистості».

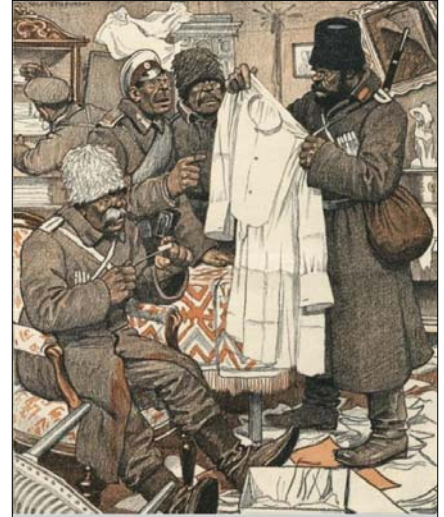
Ну ось, позбулися. Я не беруся судити, наскільки ця метафізика відповідає духу і букві православ'я, мені ближча думка протестантська, проста, як кут будинку: людині дана душа як точка докладання сил і віри, кожен сам її вирощує і сам у результаті відповідає за те, що виростало, зрозуміло, перед Ким, і не треба ні в що зливатися, розмивати свою відповідальність.

Упіри-десантники, звичайно, богословськими питаннями не задаються, тим паче, що частина з них начебто буддисти. Але Велика Російська Культура не навчила їх не красти, не вбивати, не чинити перелоб, а також випорожнюватися в унітаз – пам'ятайте, як у того ж Горького в нарисі про Леніна делегати з'їзду сільської бідноти, поселені в Зимовому палаці, засрали всі вазы, хоча клози були справні? Не навчила, бо не ставила собі такого завдання навчити вирощувати особистість. Вона, навпаки, в особі освіченого класу перед упирями лебезила, вибуваючи власний комплекс провини. Ось вони й виростили: безособистісні, точніше, долічнісні, без рефлексії, зате з рефлексями ще родоплемінними, такі первісні, що визнають лише культ предків, культ вождя і культ сили, з анальною акцентуацією.

Ні хріна, панове, ваша культура свого призначення не виконала, бо не збиралася виконувати. Ось цього-то підлецування перед прірвою вам і не хочуть пробачити. А ще що чудово: на кожному кроці чує ваші поблажливі застереження щодо нашого тут антропологічного жаху: «Українці – зрозуміло, мають право, вони травмовані, а ви, ви, європейці, чого?».

Так європейцям насамперед має бути «чого». Ми якраз звичні, все-таки сусіди, а їм весь цей причинно-наслідковий зв'язок не очевидний. Вони не розуміють ні потурання, ні прихованої гордині: «ми такі жахливі, але саме тому ми добрі». «Ми гарні!» «Хлопці, ми тут ні до чого?» До чого, до чого! Не треба волати до тих, хто з жахом відвернувся. Не треба повчати, краще помовчати якийсь час. Це я вам як російську говорю.

Юрій МАКАРОВ,
голова комітету з Національної премії України
імені Тараса Шевченка

Львів. Перша Світова війна... Московити-мародери... Спідня білизна та зубна щітка - дивина для болотяних істот. З віденського видання "Die Muskete" 1915 рік. Мародерство в орків має, певне, генетичну основу.